

YOO Koivukoski-Kouhia Piritta(OM)

18.10.2021
JULKINEN

Asia

EU:n oikeusalan tulostaulu 2021

Kokous

U/E/UTP-tunnus

Käsittelyvaihe ja jatkokäsittelyn aikataulu

Euroopan komissio on 8.7.2021 julkaissut vuosittaisen tiedonannon Euroopan unionin oikeusalan tulostaulusta. Komissio on julkaissut tulostaulua vuodesta 2013 alkaen. Tulostauluun ei oteta kantaa neuvostossa. Tulostaulussa esitetään vertaileva yleiskatsaus jäsenvaltioiden oikeuslaitosten tehokkuudesta, laadusta ja riippumattomuudesta, ja se on yksi EU:n välineistä, joilla tuetaan EU:n oikeusvaltioperiaatteen noudattamista.

Suomen kanta

Suomi korostaa komission tavoin tehokkaiden oikeuslaitosten merkitystä EU-lainsäädännön täytäntöönpanossa sekä oikeusvaltioperiaatteen ja unionin yhteisten arvojen ylläpitämisessä. Suomi pitää oikeusalan tulostaulua tarpeellisena välineenä, jolla voidaan tarkastella ja vertailla jäsenvaltioiden oikeuslaitosten tehokkuutta, laatua ja riippumattomuutta. Tulostaululla on keskeinen rooli hyvien käytäntöjen edistämisessä, ja se helpottaa oikeuslaitosten haasteiden, uudistusten ja kehityksen seuraamista. Oikeusalan tulostaulu tarjoaa keskeistä informaatiota oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen tilasta jäsenvaltioissa, ja se auttaa vahvistamaan periaatteen noudattamista.

Pääasiallinen sisältö

Oikeusalan tulostaulussa esitetään vuosittain yleiskatsaus indikaattoreihin, joilla tarkastellaan oikeuslaitoksen keskeisiä ominaisuuksia: tehokkuutta, laatua ja riippumattomuutta. Tulostaulun tarkoituksena on auttaa EU:ta ja sen jäsenvaltioita parantamaan kansallisten oikeuslaitosten toimivuutta. Oikeuslaitoksia ei aseteta tulostaulussa paremmuusjärjestykseen.

Vuoden 2021 tulostaulussa kehitetään edelleen oikeuslaitoksen toimivuuden, laadun ja riippumattomuuden indikaattoreita ja laajennetaan oikeudenkäytön digitalisointia koskevia indikaattoreita. Oikeudenkäytön digitalisointi on ollut erityisen tärkeää tuomioistuinten pitämiseksi toiminnassa covid-19-pandemian aikana sekä yleisemmin tehokkaiden ja helposti saavutettavien oikeuslaitosten edistämiseksi. Covid-19-pandemian seuraukset eivät vielä kokonaan näy tulostaulussa, sillä osa tilastotiedoista koskee vuosia 2012–2019 eikä vielä vuotta 2020.

EU:n oikeusalan tulostaulu 2021 osoittaa, että oikeuslaitosten toimivuus on parantunut edelleen suurimmassa osassa jäsenvaltioita. Vaikka covid-19-pandemian vaikutuksia tuomioistuinten tehokkuuteen on liian aikaista arvioida kokonaisuudessaan, alustavasti voidaan nähdä, miten oikeuslaitokset ovat reagoineet tilanteeseen ja miten esimerkiksi tuomioistuinten, syyttäjien ja muun henkilöstön käytössä on digitaalisia välineitä. Haasteena on kuitenkin edelleen se, miten varmistetaan kansalaisten täysi luottamus niiden jäsenvaltioiden oikeuslaitoksiin, joissa tuomareiden asemaan liittyvät takeet ja samalla heidän riippumattomuutensa saattavat olla vaarassa.

EU:n oikeusalan tulostauluun sisältyvät tiedot ovat osa Euroopan oikeusvaltiomekanismin puitteissa suoritettavaa seuranta- ja niitä hyödynnetään komission vuotuisessa oikeusvaltiokertomuksessa.

Oikeuslaitosten tehokkuus

Oikeuslaitosten tehokkuutta kuvataan oikeudenkäyntien arvioitua kesto- ja asioiden selvitysaikaa ja vireillä olevien asioiden määrää koskevilla indikaattoreilla. Lisäksi tulostaulussa esitetään oikeudenkäyntien keskimääräinen kesto sellaisilla erityisaloilla, joilla EU:n lainsäädännöllä on erityistä merkitystä kuten kilpailuasiat, sähköinen viestintä, EU-tavaramerkin loukkaus, kuluttajansuoja ja rahanpesu.

Lähes kaikissa jäsenvaltioissa oikeudenkäynnin arvioitu kesto ensimmäisessä oikeusasteessa on lyhentynyt tai pysynyt suunnilleen samana laajassa kaikkien asioiden ryhmässä vuodesta 2012 lukien. Suomessa oikeudenkäyntien kesto kasvoi vuoteen 2017 asti, lyheni hieman vuonna 2018 ja kääntyi jälleen nousuun vuonna 2019. (kaaviot 6 – 10)

Selvitysaikaa avulla arvioidaan, suoriutuuko tuomioistuimien uusien asioiden käsittelystä. 100 prosentin tai sitä suurempi selvitysaika tarkoittaa, että oikeuslaitos pystyy ratkaisemaan ainakin käsiteltäväksi tulevia asioita vastaavan määrän asioita. Alle 100 prosentin selvitysaika tarkoittaa, että tuomioistuimet ratkaisevat vähemmän asioita kuin niiden käsiteltäväksi tulee. Niiden jäsenvaltioiden kokonaismäärä, joissa selvitysaika on yli 100 prosenttia laajassa kaikkien asioiden ryhmässä, kasvoi vuosien 2012-2018 aikana, mutta väheni vuonna 2019. Selvitysaika oli kuitenkin hyvä lähes kaikissa jäsenvaltioissa, mikä tarkoittaa sitä, että yleisesti ottaen tuomioistuimet pystyvät käsittelemään niiden käsiteltäväksi saapuvat asiat. Suomessa selvitysaika on lähes 100 prosenttia kaikissa vertailuissa asiaryhmissä. (kaaviot 11-13)

Vireillä olevien asioiden määrällä tarkoitetaan kyseisen vuoden lopussa käsittelemättä olevien asioiden määrää. Vireillä olevien asioiden määrä vaikuttaa myös käsittelyaikaan. Vuodesta 2012 vireillä olevien asioiden määrä on vähentynyt sekä siviili- ja kauppaoikeudellisten riita-asioiden ryhmässä että hallinto-oikeudellisten asioiden ryhmässä. Jäsenvaltioiden väliset erot ovat kuitenkin edelleen merkittäviä. Suomessa vireillä olevien asioiden määrä on pysynyt lähes samana. (kaaviot 14 – 16)

Oikeuslaitosten laatu

Oikeussuojan saatavuus, riittävät resurssit, tehokkaat arvointivälineet sekä digitalisaatio ovat oikeuslaitosten laadukkuutta edistäviä tekijöitä.

Oikeussuojan saatavuutta kuvataan muun muassa oikeusapua ja oikeudenkäyntikuluja koskevilla indikaattoreilla. Lisäksi on selvitetty jäsenvaltioiden pyrkimyksiä edistää vaihtoehtoisten riidanratkaisumenettelyjen käyttöä sekä lapsen tarpeiden huomioon

ottamista oikeudenkäynneissä. Kaikki jäsenvaltiot tekevät ainakin joitakin mukautuksia lapsia varten. (kaaviot 23 – 28).

Taloudellisia resursseja koskevat tiedot osoittavat, että tuomioistuinten julkiset menot pysyivät jäsenvaltioissa yleisesti ottaen ennallaan vuonna 2019. Toteutuneissa määrissä – sekä euroina asukasta kohti että osuutena BKT:stä – on edelleen merkittäviä eroja jäsenvaltioiden välillä. Suomessa tuomioistuimia koskevat julkiset menot verrattuna bruttokansantuotteeseen ovat seitsemänneksi alhaisimmalla tasolla EU:n jäsenmaista, suunnilleen samalla tasolla kuin Belgiassa ja Ranskassa. (kaaviot 29 ja 30)

Tulostaulussa tarkastellaan ensimmäisen kerran yksityiskohtaisesti oikeuden digitalisointiin liittyviä näkökohtia. Lähes kaikkien jäsenvaltioiden oikeuslaitoksista on saatavilla jonkin verran tietoa verkossa, mutta alle puolella jäsenvaltioista on menettelysäännöksiä, jotka mahdollistavat etäviestinnän käytön ja todisteiden hyväksymisen pelkästään digitaalisessa muodossa. (kaaviot 39 – 47)

Oikeuslaitosten riippumattomuus

Oikeuslaitosten riippumattomuutta tarkastellaan indikaattoreilla, jotka kuvaavat suuren yleisön ja yritysten käsityksiä oikeuslaitoksen riippumattomuudesta. Lisäksi tarkastellaan indikaattoreita, jotka koskevat korkeimpien oikeuksien tuomareiden nimittämistä, valtakunnansyyttäjän hallinnointivaltuuksia ja asianajajien riippumattomuutta.

Suuren yleisön käsitys oikeuslaitoksen riippumattomuudesta on parantunut yli kahdessa kolmasosassa jäsenvaltioista vuoteen 2016 verrattuna. Edellisvuoteen verrattuna yleisön käsitys oikeuslaitoksen riippumattomuudesta on kuitenkin heikentynyt lähes puolessa jäsenvaltioista ja muutamissa jäsenvaltioissa riippumattomuuden katsotaan edelleen olevan erityisen heikkoa. Yleisin syy siihen, että tuomioistuimia ja tuomareita ei pidetä riippumattomina, on mahdollinen poliittinen puuttuminen oikeuslaitoksen toimintaan. Toiseksi yleisimpänä syynä mainittiin taloudellisten intressien vaikutus. (kaaviot 48 ja 49)

EU:n oikeuden mukainen oikeusperusta/päätöksentekomenettely

Euroopan unionin oikeusalan tulostaulu ei ole Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 288 artiklassa tarkoitettu unionin säädös eikä oikeudellisesti sitova instrumentti. EU:lla ei ole toimivaltaa antaa sitovaa sääntelyä tulostaulussa käsitellyissä, kansallista oikeuslaitosta koskevissa asioissa.

Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 67 artiklan mukaan unioni muodostaa vapauden, turvallisuuden ja oikeuden alueen, jolla kunnioitetaan perusoikeuksia ja jäsenvaltioiden erilaisia oikeusjärjestelmiä ja -perinteitä.

EU-ohjausjakso on Euroopan unionin toiminnasta tehdyn sopimuksen 121 artiklaan perustuva EU:n talous-, finanssi- ja sosiaalipolitiikan vuosittainen koordinoitijakso. Komissio tekee vuosittain perusteellisen analyysin EU:n jäsenvaltioiden suunnittelemista makrotalous-, talousarvio- ja rakenneuudistuksista ja ehdottaa toimenpidesuosituksia, jotka kattavat seuraavat 12–18 kuukautta. Komissio voi arviointinsa pohjalta ehdottaa, että neuvosto antaa maakohtaisia suosituksia jäsenvaltion oikeuslaitoksen parantamiseksi. Euroopan komissio on kytkenyt EU:n oikeusalan tulostaulun EU-ohjausjaksoon, ja useille EU-jäsenvaltioille on annettu talouspoliittisia suosituksia oikeuslaitoksen kehittämisestä.

Käsittely Euroopan parlamentissa

Euroopan parlamentti on ilmaissut tukensa EU:n oikeusalan tulostaululle ja korostanut korkealaatuisten oikeusjärjestelmien merkitystä luottamuksen ja vakauden edistämisessä useissa eri yhteyksissä antamissaan päätöslauselmissa.

Kansallinen valmistelu

Käsiteltiin oikeudellisten kysymysten jaostossa (EU-35) kirjallisessa menettelyssä 19.-20.10.2021.

Eduskuntakäsittely

Aikaisempien vuosien tulostaulut on käsitelty eduskunnassa asioina E 63/2013 vp, E 55/2014, E 181/2014 vp, E 44/2016 vp, E 39/2017 vp, E 85/2018 vp, E/22/2019 vp ja E 122/2020 vp.

Kansallinen lainsäädäntö, ml. Ahvenanmaan asema

Tiedonannolla ei ole suoria vaikutuksia kansalliseen lainsäädäntöön.

Oikeusalan tulostaulu koskee Ahvenanmaan itsehallintolain 27 §:n 23 kohdassa tarkoitettua lainkäyttöä, joka on valtakunnan lainsäädäntö-valtaan kuuluva asia.

Taloudelliset vaikutukset

Tulostaululla ei ole suoria taloudellisia vaikutuksia.

Muut asian käsittelyyn vaikuttavat tekijät

Komissio antoi 20.7.2021 oikeusvaltiokertomuksen (COM(2021)700 final), jonka yhtenä lähteenä on oikeusalan tulostaulu (ks. E 17/2019 vp jatkokirjeineen).

Asiakirjat

COM(2021) 389 final; Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan keskuspankille, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle; EU:n oikeusalan tulostaulu 2021.

Laatijan ja muiden käsittelijöiden yhteystiedot

Oikeusministeriö, Piritta Koivukoski-Kouhia, 02951 50026 (laatija)
Oikeusministeriö, Tia Möller, 029 51 50105
Oikeusministeriö, Eeva Aittoniemi 029 51 50504

EUTORI-tunnus

EU/2021/0763

Liitteet

Viite

Asiasanat Hoitaa	Oikeusvaltioperiaate, tuomioistuimet OM, SM, UM, VNK
Tiedoksi	ALR, EUE, LVM, OKM, STM, TEM, VM, VTV, YM
